

Ігор Красноштан,
Майя Пашенко

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ МОДУЛЬНО-РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ВИЩІЙ ШКОЛІ

В процесі аналізу традиційної системи навчання встановлено, що її основні недоліки полягають у наступному: студенти переважну частину навчального часу витрачають на лекції, під час яких переважають пасивні форми роботи; вони мало читають фахову літературу; не мають навичок говорити; система контролю не має зворотного зв'язку; недостатня робота з теоретичним матеріалом в аудиторіях; негнучкий розподіл лекцій та практичних занять.

За результатами аналізу дидактичної діяльності студентів можна констатувати факт зростання потреби в засвоєнні технологій модульно-розвивального навчання.

Ключові слова: модульно-розвивальне навчання, вища школа.

Стрімкі зміни, що відбуваються в політичному та соціально-економічному житті України, вимагають перебудови системи вищої освіти. У наш час, коли, як відомо, обсяг знань збільшується кожні десять років, гонитва за повнотою знань, як і інформаційна модель освіти, втрачає свою активність, актуальність. Змінюється основна мета навчання – не засвоєння кількості знань, а розвиток особистості й формування її активного мислення. Тому на перше місце в навчальному процесі виступає індивідуальна самостійна робота. У зв'язку з цим повинні створюватися відповідні умови і надаватися допомога в організації розвивальної навчально-пізнавальної діяльності, без чого не може бути забезпечена компетентність учня.

Питання проектування, організації та реалізації модульного навчання на основі специфічних принципів, викликали інтерес вчених-дослідників (В. Кавалюскас, Ш. Хянгдонг, Т.І. Шамова). Суттєвий вклад в розробку теоретичних основ такої підготовки внесли роботи, в яких розглядаються термінологічні поняття педагогічної технології модульного навчання (П.Я. Юцявиченс. Найповніше визначення змісту категорії «модуль» – полягає у поєднанні пізнавальних можливостей діяльності людини – функціонування, розвитку, управління та в спроможності саморозвиватися і самовдосконалюватися.

Модульно-розвивальне навчання нині має три різновиди суспільно організованої практики, які інтенсивно розвиваються. Це – передовий педагогічний досвід, інноваційна психолого-дидактична система і наукова теорія.

Модульне навчання в передовому педагогічному досвіді – це

об'єднання кількох (3–5) навчально-виховних закладів (скажімо, початкова, основна і старша школи, вища школа) в цілісний комплекс для формування самостійної, нормотворчої і рефлексивної навчальної діяльності школярів та студентів з метою досягнення престижних освітніх цілей і завдань, тобто створення об'єднаних шкільних модулів у контексті традиційної освітньої практики.

Модульне навчання як інноваційна психолого-дидактична система, що зароджується, являє собою гармонійну сукупність цілей, змісту, форм, методів і засобів розвивального навчання, яка забезпечує оптимізацію психосоціального росту викладача та студентів шляхом реалізації вимог щодо принципів проблемності та модульності.

Модульне навчання – це також наукова теорія, що інтенсивно розвивається, покликання якої полягає в тому, аби визначити ідеї та принципи, закони і закономірності, моделі та класифікації, поняття і наукові факти психосоціального розвитку людини у трьох взаємопов'язаних аспектах: оволодіння системою знань (інформаційно-пізнавальна діяльність), системою норм (нормативно-регуляційна діяльність) і системою цінностей (ціннісно-естетична діяльність), які дають змогу особистості формуватися і реалізуватися на даному етапі життєвого шляху.

Цілком очевидно, що зазначені різновиди соціальної практики модульно-розвивального навчання розвиваються взаємопов'язано. Ось чому за умови найменшого прогресу одного з них, перетворення торкнеться й інших, які все ж виконують непересічні та типові функції в становленні вітчизняної освіти.

Отже, метою модульно-розвивального навчання є забезпечення прогресивного психосоціального розвитку викладача та студентів в умовах діалектично пов'язаних процесів навчання, виховання і освіти, а конкретніше – оптимізація багатоскладних процесів соціально-особистісного росту учасників розвивальної педагогічної взаємодії.

Визначення мети в модульно-розвивальній системі зумовлено кількома моментами:

– модульне навчання як ієрархія психолого-педагогічних систем зорієнтоване на комплексне (різнобічне і різнорівневе) формування суб'єктності, розвитку цілісної особистості як індивідуальності, що здатна самореалізуватися під час неперервної педагогічної взаємодії;

– крім закономірностей розвитку особистості, кожна із п'яти сфер розвитку (фізичний, розумовий, емоційний, моральний, духовний) враховує умови і специфіку просторів розвитку викладача та студентів (дієвий, ситуативний, середовищний, контекстний, вселенський) та внутрішній час їх реалізації (досуб'єктивний, доактуальний, актуальний, потенційний, ідеальний);

– при модульному навчанні розв'язується проблема неприродності структурно-функціональної автономії процесів навчання, виховання,

освіти; для розуміння суті цих процесів використовується принцип єдності;

– цільовим потребам модульно-розвивального навчання повною мірою відповідає міждисциплінарна категорія соціалізації, яка в найширшому контексті розкриває процес становлення особистості, вивчає оволодіння нею знаннями, нормами і цінностями, що притаманні даній історичній епосі, суспільству, соціальній спільності, групі;

– обсяг категорії «соціалізація» не тільки охоплює зміст реальної діалектики навчання, виховання та освіти, а й утримує як цілеспрямовані (організовані, педагогічні) впливи на особистість, так і спонтанні, ситуативні процеси, що зумовлюють її формування;

– модульно-розвивальний процес у психолого-педагогічному аспекті – модель найкращого прогресивного, психосоціального росту особистості як індивіда, провідна форма соціалізації, що одномоментно перебігає у трьох системах формування людського ставлення до світу і самої себе (теоретичного, практичного, естетичного) і на трьох рівнях оволодіння (знаннями, нормами, цінностями);

– в аспекті психосоціального зростання важлива роль відводиться самоактивності особистості, яка стимулює розгортання процесів саморозвитку, самоактуалізації і самореалізації; самоактивність і є основним моментом, фактором та одночасно засобом розвитку справжньої суб'єктивності учасників педагогічного процесу.

Основу технології модульно-розвивального навчання становлять ідеї модульно-розвивального процесу і цілісного функціонального циклу навчального модуля.

Навчально-модульний процес у пропонованій концептуальній схемі обґрунтовується як найпрогресивніша форма (втілення) процесу соціалізації особистості. Суть останнього полягає в оволодінні студентом соціально-культурним досвідом на рівні знань, норм і цінностей, який дає змогу йому формуватися і самореалізуватися як творчій особистості.

Отже, модульно-розвивальний процес реалізується через логічні і психолого-дидактичні зв'язки навчальних модулів, кожний з яких характеризує мікроетап психосоціального розвитку студента. Природно, що до дидактичної структури навчального модуля входять активна діяльність, змістовий і формальний модулі, цільовий і технологічний, процесуальний і результативний модулі.

Модульно-розвивальна система, витлумачуючи індивідуальний культурно-освітній розвиток особи як сутнісно аналогічний поступ культури людства, характеризується інноваційною повноцінністю щодо основних компонентів діяльності навчально-виховного закладу (цілі, зміст, форми, технології, наслідки). Вона не відкидає класно-урочну систему, а використовує її надбання як основу, фундамент для істотної психолого-педагогічної перебудови навчально-виховного, -освітнього процесу.

Модульно-розвивальна система, реалізуючи нову науково-світоглядну парадигму, теоретично обґрунтовується як сфера духовного життя суспільства, що займається соціально-культурним творенням нової людини – громадянина України з високим ідейним, розумовим і духовним потенціалом. Ця сфера поряд з матеріальним виробництвом, є однією з найважливіших у національному відродженні, характеризується винятковою продуктивністю і перспективністю. Складність модульно-розвивальної системи полягає в інноваційній багатоваріативності психолого-мистецьких технологій, що в сукупності забезпечують домінування:

- а) культуротворчої функції освіти над пізнавально-інформаційною;
- б) інтенсивної, розвиваючої взаємодії вчителя і учнів у навчанні над адміністративною;
- в) педагогічного змісту освітньої діяльності над навчально-предметним змістом;
- г) сценарних технік ведення навчального заняття над раціоналістичними моделями і схемами організації навчально-виховного процесу;
- д) об'єктивних і, зокрема, критеріально зорієнтованих, показників психосоціального зростання особистості над суб'єктивними, споглядальними й процедурно невизначеними.

Створення фундаментального соціально-психологічного експерименту розпочинається з якісно-вищої підготовки педагога-творця і психолога-дослідника. Тому основний зміст цієї програми передбачає оволодіння кожним як дослідними психодіагностичними методами і сценічними техніками, так і пошуковими вміннями наукового проектування програмно-методичних засобів нового покоління.

Розглянемо один із варіантів нової педагогічної технології організації навчання–модульно-рейтингове навчання.

Під модульно-рейтинговим навчанням розуміємо таку технологію організації навчально-виховного процесу, що базується на індивідуалізації і диференціації навчання, забезпечує стимулюючу й розвиваючу функції отриманих знань, їх самостійність й мобільність у процесі особистісно орієнтованого навчання.

За дефініцією Т. Куна, парадигма – «визнані усіма наукові досягнення, які протягом певного часу дають науковому співтовариству модель постановки проблем та їх розв'язку».

Модульно-розвивальна система має парадигму, що виходить з глибинного і найбільш прогресивного розуміння соціалізації як феномена культури, коли на ширшому підґрунті задається точка відліку нового типу освітньої системи, що проектується і моделюється в ході експерименту. Предметом наукового пізнання тут є цілісний світ соціокультурного досвіду людства, в якому національні традиції доповнюються загальнолюдськими стереотипами, якісні характеристики духовного життя

суспільства збагачуються абстрактно-логічними формами культури, а науковий раціоналізм (закони, аксіоми) неподільно пов'язується з культурними таксонами, естетичними образами і багатоваріантними суттєвими смислами. Педагог перетворюється з викладача (знавця) навчального предмета на освітянина – майстра, який свідомо працює з трьома різновидами освітнього змісту: психолого-педагогічним, навчально-предметним і методично-засобовим, а тому є провідником історично неперехідних етнонаціональних канонів, загальнолюдських цінностей.

Похідні положення даної нами соціально-культурної парадигми конкретизуються в таких висновках: забезпечення навчально-виховного процесу, що надбудовується над офіційно прийнятими у галузі освіти державними планами і навчальними програмами, підручниками і посібниками.

До незаперечних здобутків модульно-розвивальної системи слід віднести те, що вона теоретично і технологічно розв'язує проблему внутрішньої вмотивованості навчально-освітньої діяльності вчителя і учня, вимагає від них максимальної пізнавально-регуляційної пошукової активності і самостійності на індивідуальному рівні психологічної організації внутрішнього світу особистості.

Отож, ця освітня система можлива лише на умовах системної диференціації навчання, за якої враховуються: індивідуально-типологічні властивості особистості; дидактична модель навчання; соціально-культурне оточення школи.

На першому плані навчання має стояти, безумовно, не нескінченне моралізування, не якась сума догматично застосовуваних засобів (заходів тощо) впливу, а завдання залучення студентів у таку систему теоретичних і практичних відносин з оточуючою їх дійсністю, яка відповідала б меті виховання та навчання. У цьому розумінні саме виховання, навчання й освіти у вузі здатні формувати усі найважливіші відносини особистості студента з професійною працею, суспільним життям, побутом, природою тощо. З огляду на ці філософсько-методологічні позиції усе життя студента є у певному розумінні не чим іншим, як грандіозною змістовною системою, що включає у себе ставлення студентської молоді до оточуючої її духовної і матеріальної діяльності. Саме в цьому розумінні можна стверджувати, що під час оволодіння цим ставленням студент розвивається, а цей розвиток буде такою самою мірою багатшим чи біднішим, якою мірою багатшим чи біднішим будуть ті відносини, до яких включається молодь.

Талановитий учитель, який пройнятий любов'ю до свого предмету, буде викладати на високому рівні, цікаво пояснювати, виховувати допитливість, зацікавленість.

Глибоке знання свого учбового предмету, правильне використання методики викладання, вміння створювати сприятливу робочу обстановку в учбовому колективі – необхідна вимога до вчителя сучасної школи.

Учням імпонує вчитель, який володіє глибокими всебічними знан-

нями як у конкретній галузі науки, так і в різних галузях наукових знань. Дуже часто в педагогічній практиці зустрічається таке явище, коли цілі учнівські колективи проявляють інтерес до учбового матеріалу, який викладає вчитель, який володіє глибокими і різносторонніми знаннями в певній галузі науки.

Шаблонна, трафаретна форма занять не може зацікавити думку в студентів. Викладач, який у своїй роботі обрав певний трафарет заняття: одноманітний початок його і опитування студентів, шаблонне пояснювання нового матеріалу, використання однотипних питань і т.д. не може викликати інтерес до тієї галузі знань, основи якої він викладає. І навпаки, викладач, який творчо обмірковує і «програє» кожне заняття по новому з використанням різних форм, методів і прийомів організації учбової діяльності, здатний розвинути стійкий інтерес до знань і процесу їх отримання.

Знання індивідуальних особливостей студентів допомагає викладачу «підібрати ключ» до розуму і серця кожного студента. Як показали багаточисельні психолого-педагогічні дослідження, здібності студентів надто різні, і це накладає певний відбиток на їх розумову та творчу діяльність.

Головним соціальним завданням навчання є не тільки дати широку освіту, але й привчати особистість до самостійного здобуття знань, до постійного намагання проникнути в галузь пізнання, формувати стійкі пізнавальні мотиви учіння.

Самостійна робота, наприклад, активізує мислення студентів, позитивно впливає на якість їхніх знань і розвитку, а це означає, що вони свідомо й міцно засвоюють основи освіти та розвивають своє логічне й образне мислення, уяву й пам'ять. Велике значення самостійної роботи полягає в тому, що воно прищеплює студентам необхідні практичні вміння і навички розумової праці в галузі гуманітарних і природних наук. Самостійна робота сприяє також формуванню творчої активності.

Реалізуючи цей проект, слід чітко розуміти таке:

- модульно-рейтингова система контролю знань – це стимулюючий фактор для студента і викладача до систематичної роботи впродовж семестру;
- це можливість встановлення чіткої індивідуальної «траєкторії» здобуття вищої освіти, в якій враховуються всі види робіт студента, всі здобутки під час навчання в різних університетах. Це й можливість переривати навчання, а потім з урахуванням накопичених кредитів продовжувати його;
- за такої системи здійснюється більш об'єктивне оцінювання навчальних досягнень студента, що певним чином унеможливує суб'єктивне ставлення до нього викладача;
- відповідно до вимог європейського співтовариства, система оцінювання кожної країни є сумісною з розробленою і запровадженою

Європейською кредитно-трансферною системою;

– як накопичувальна система кредитів є змogu ефективно працювати в рамках концепції «навчання впродовж життя», створює унікальну можливість для саморозвитку і самовдосконалення людини, її утвердження на професійній ниві.

Вихідною умовою впровадження модульно-розвивальної системи в підготовці майбутнього педагога є наявність професійного технолога, а в ситуації фундаментального експерименту – кваліфікованого дослідника. Педагогічний колектив Уманського державного педагогічного університету уже сьогодні має змogu на рівні передового досвіду втілювати окремі організаційні і методичні нововведення цієї системи. Педагогічний університет працює за кредитно-модульною системою. Має значні досягнення в цьому інноваційному процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Красноштан І. Педагогічні умови застосування модульно-розвивальної системи навчання в процесі підготовки майбутніх вчителів / Ігор Красноштан, Майя Пащенко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол. ред. : Мартинюк М. Т.]. – Умань : ПП Жовтий, 2010. – Ч. 2. – С. 339–345.
2. Красноштан І. В., Пащенко М. І., Макарчук В. В. Інноваційні технології навчання : словник-довідник / І. В. Красноштан, М. І. Пащенко, В. В. Макарчук. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2010. – 194 с.